אילימא שליש ביתו. משמע דאין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא ימצא בפחות והויא מצוה עובדת ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב ואמרינן נמי (כתובות דף נ.) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכסוכה (דף מא:) משיב ליה רבותא דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז:

אילו איתרמיא ליה. אפילו מיירי בעשוריית דרבי דמשכחן בפרק מציאת האשה (כתובות דף מא.) מ"מ ידוע שלא היה חייב לבזבז כל כך:

עד שליש במצוה. פירוש [א] שאם מצא אתרוג כאגוז כמו ששיערו חכמים ואחד גדול ממנו שלש יקנהו:

משל הקב"ה. אוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב: **בשור** קשור וכור מכוסה. פי' כראוי לאי בשלא כראוי לאו כלום היא ועוד מדפריך מ"ש הכא כלומר ובשייהם היה להם ליפטור מדהדר מוקי לה בשור מותר וכור מגולה:

שור עביד לנתוקי. פרש"י אפי' בלא חרש דרכו לנתוקי מאליו וכן כור דרכו לנתורי מאליו וקשה דע"כ בקשרו ובכסהו כראוי מיירי כדפריש"ת ולקמן (דף נב.) תנן כסהו כראוי פטור ונראה לפרש דדרכו לנתוקי ע"י חרש קאמר דגרע משום דמסר לחרש אבל גחלת לא גרע כ"כ דאין דרכו לנפות גחלת כמו שדרכו לנתוקי שור ולנתורי כור דכמה דשביק לה חרש מעמיא עמיא ואזיל:

ולרבי יוחנן דאמר אפי' מסר לו שלהבת פטור כו'. תימה מאי קשה ליה הא שלהבת לרבי יוחנן כמו גחלת ל"ל ובשור קשור וכור מכוסה יכול להעמידו ומשום דחרש עביד לנתוקי ולנתורי כמו שאמר ל"ל וי"ל דמשמע ליה דטעמא דרבי יוחנן דפטר משום שהקטן שומרו ואין הקטן עושה היזק אלא אדרבה עושה שמירה והשתא ניחא דלא תיקשי לרבי יוחנן דמוקי לה בשור מותר וכור מגולה אמאי נקט שמסרו לחש"ו והא בלא מסרו נמי חייב דנקט מסרו לרבותא אע"פ שעשה שמירה קלת ובאמת סברא פליג אריש לקיש:

חומר בשור. האי שור היינו קרן כדמוכח בגולה שמעתין: **ודרכו** לילך ולהזיק. הא דלא תשיב שהוא בעלי חיים מה שאין כן בכור משום דהוי בכלל ודרכו לילך ולהזיק וכוונתו להזיק לא שייך למתני גבי כור שאין בעלי חיים:

מה שאין כן בבור. שאין משלם כופר וכן אם דקתני בסמוך משא"כ באש וא"ת ונילף משור ונחייבו בכופר ואף על גב דאיכא למימר שכן ב"ח דהא מסקינן לקמן בפרק כילד (דף כו.) דאיכא כופר ברגל שמע מינה דילפינן רגל מקרן ולא פרכינן מה לקרן שכן כוונתו להזיק וחייב ברה"ר ויש לומר דאש וכור פטורין דדרשינן עליו ולא על בור עליו ולא על האש כדדרשינן לקמן בסוף כילד (שם) עליו ולא על האדם וא"ת שור ולא אדם דכתיב בכור למ"ל מ"ל מעליו ויש לומר דאיצטריך שור ולא אדם לפטור עבד שנפל בתוכו או עובד כוכבים הקנוי לישראל:

חומר

לו שלהבת פטור דהשתא מוקי להא דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכוותיה דמחייב גבי שור וכור בשור מותר וכור מגולה מאי שנא כו': **הכא.** גבי בעירה: **נכתא דחרש קגריס.** מחיזתו של חרש גרמה ההבער שהוא נעלה והוליכה לגדיש הכא לא נתתא דחרש קגריס שהשור הלך והזיק וכן הכור ולא על ידי חרש הזיק: **נכתא.** מחיזתו וכחו מלשון נתתא שקורין טויילא"ש: ל"א גרס' **נוותא.** יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה. ולשון נוותא שולא"ש כדאמרינן ליהוי נוותא לחברו (ב"ב דף כא.): **כופר.** נמועד שהמית בן תורין: **אשור בהנאה.** אם המית אדם כדכתיב [שמות כא] ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה [לקמן מא.]: **מה שאין כן בכור.** שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם [לקמן כח:]:

מה

שלש כיסו. שחייב אדם לבזבז במצות לולב או ציצית או ספר תורה שלש מה שיש לו: **כהידור מצוה עד שליש כמצוה.** שאם מוצא ב' ספרי תורות לקנות ואחד הדור מחבירו יוסיף שלש הדמים ויקח את ההדור דתניא (שבת דף קלג:) זה אלי ואנוהו [שמות טו] התנאה לפניו במצות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה טלית נאה ציצית נאה: **שלש מלגיו.** כגון אם הקטן נמכר בששה יוסיף שני דינרי דהיינו שלש מלגיו שלש שבתוך הדמים ויקח את ההדור: **או שלש מלבר.** הדמים יחלוק לשנים ויוסיף חלק שלישי משלו דהיינו אם קטן נמכר בששה יוסיף שלשה דינרין ויקח את הגדול בתשעה: **עד שלש משלו.** דהיינו אותו שלש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחיי כדאמרינן היום (ב) לעשותם ולא היום ליטול שכרם (ע"ז דף ג.): **מכאן ואילך.** מה שיוסיף בהידור יותר על שלש יפרע לו הקב"ה בחיי: **מתני' שחכתי בשמירתו.** שנתחייבתי לשומרו: **הכשרתי את נזקו.** כלומר אם הזיק הכשרתי וזיומתי אותו היזק שלא שמרתיו יפה כך מצאתי. ליישנא אחרינא הכשרתי את נזקו עלי להכשיר ולתקן את נזקו כלומר אני חייב לשלם. מפי מורי: **הכשרתי במקלא נזקו חכתי בשלומי כו'.** האי הכשרתי לא דמיא להכשרתי קמא דהא ודאי זיומתי הוא כלומר אם זיומתי את מקלא נזקו אע"פ שלא זיומתיו כולו חכתי לשלם את נזקו בהכשר כל נזקו כאילו זיומתיו כולו ובגמרא (י.) מפרש היכי דמי: **נכסים שאין בהם מעילה.** כלומר אם הזקתי נכסים שאין בהן מעילה אני חייב לשלם אבל אם הזקתי נכסי הקדש איני חייב דנפקא לן כולהו מזקין משור רעהו (ג): **של בני ברית.** לאפוקי נכרי דאינו חייב בנזקיו: **ונכסים המיוחדים.** שיש להם בעלים לאפוקי דהפקר שאם הזקתי נכסים דהפקר פטור ובגמרא [יג.] מפרש לה: **וכלל מקום.** חד המזיק כמו שהזיקו נכסיו את נכסי בני הברית ואת נכסיו המיוחדין: **חוץ מרשות המיוחדת למזיק.** שאם נכנס שורו של ניזק ברשות המזיק והזיקו שור של מזיק פטור דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: **ורשות הניזק והמזיק.** מפרש בגמרא [שם]: **כשהזיק חב המזיק.** הא דרשינן ליה ברים פירקין [ד.] לאתויי קרן. וכשהזיק חב המזיק דריש לא דרשינן ליה דלאו ימירה היא: **גמ' מה שאין כן באש.** כדמפרש לקמן: **גחלת.** שאינה בוערת אלא אם כן ליבה אותה: **שלהבת.** שאמר ד"אור מלובה לחרש דפטור בתמיה: **והאמר ריש לקיש.** בהכותם נאן לדיר (לקמן נט:): **לא שנו.** דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם: **אלא כשמסר לו הגחלת וליבה.** אותה החרש: **כרי הזיקא.** מבורר הזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק: **כרי.** מזומן: **שור דרכיה לנפוקי.** והוה ליה לאפוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו סופו להתיר את עצמו הלכך שמירה רעועה היא ואפילו התירו חרש חייב בעל השור: **לנפוקי.** לנפול הלכך שמירה רעה היא אפילו גילהו חרש בעל הבור חייב לשלם שלא שמרו כראוי: **מעמיא עמיא ואזלא.** ומאי דליבה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאפוקי אדעתיה: **ולרבי יוחנן דאמר.** בהכותם [שם] אפילו מסר לו שלהבת פטור דהשתא מוקי להא דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכוותיה דמחייב גבי שור וכור בשור מותר וכור מגולה מאי שנא כו': **הכא.** גבי בעירה: **נכתא דחרש קגריס.** מחיזתו של חרש גרמה ההבער שהוא נעלה והוליכה לגדיש הכא לא נתתא דחרש קגריס שהשור הלך והזיק וכן הכור ולא על ידי חרש הזיק: **נכתא.** מחיזתו וכחו מלשון נתתא שקורין טויילא"ש: ל"א גרס' **נוותא.** יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה. ולשון נוותא שולא"ש כדאמרינן ליהוי נוותא לחברו (ב"ב דף כא.): **כופר.** נמועד שהמית בן תורין: **אשור בהנאה.** אם המית אדם כדכתיב [שמות כא] ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה [לקמן מא.]: **מה שאין כן בכור.** שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם [לקמן כח:]:

מה

אילימא שליש ביתו אלא מעתה אי איתרמי ליה תלתא מצותא ליתיב לכוליה ביתיה אלא אמר ר' זירא [א]בהידור מצוה עד שליש במצוה בעי רב אשי [ב]שליש מלגיו או שליש מלבר תיקו במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה: **מתני'** כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו נכסים שאין בהן מעילה נכסים שהן של בני ברית נכסים המיוחדים ובכל מקום חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: **גמ'** ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד [ג]שור [ד]ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב לשלם [ה]מה שאין כן באש במאי עסקינן אילימא בשור קשור ובור מכוסה דכוותה גבי אש גחלת מאי שנא הכא ומאי שנא הכא אלא בשור מותר ובור מגולה דכוותה גבי אש שלהבת מה שאין כן באש דפטור [ו]והא אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה [ז]לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה אבל שלהבת חייב מ"ט דהא ברי הזיקא לעולם [ח]בשור קשור [ט]ובור מכוסה ודכוותה גבי אש גחלת ודקא אמרת מאי שנא הכא ומ"ש הכא שור דרכיה לנתוקי בור דרכיה לנתורי גחלת כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואזלא ולר' יוחנן דאמר אפילו מסר לו שלהבת נמי פטור דכוותה הכא בשור מותר ובור מגולה מ"ש הכא ומ"ש התם צבתא דחרש קא גרים הכא לא צבתא דחרש קא גרים ת"ר חומר בשור מבבור חומר בבור מבשור חומר בשור מבבור [י]שהשור משלם את הכופר [יא]וחייב בשלשים של עבד [יב]נגמר דינו אסור בהנאה ודרכו לילך ולהזיק מה שאין כן בבור חומר בבור מבשור שהבור תחילת עשייתו לנזק ומועד מתחילתו מה שאין כן בשור

חומר

עין משפט נר מצוה

פ א ב סמג עשין מח טוש"ע ח"מ סימן תרנו סעיף ח וכהג"ה:
פא ג מיי' פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ו סמג עשין מז סח טוש"ע ח"מ סימן שלו סעיף ו:
פב ד מיי' שם פי"ב הל' ח ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף ל:
פג ה ו מיי' שם פי"ד הל' ה סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ז:
פד ז מיי' שם פ"ד הל' ו סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שלו סעיף ו:
פה ח מיי' שם פי"ב הלכה ח סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף ל:
פו ט מיי' שם פ"י הלכה ג סמג עשין מז:
פז י מיי' שם פי"א הל' ה סמג שם:
פח כ מיי' שם הל' ט:

מוסף רש"י

אלא שמסר לו גחלת וליבה. החרש, דלא דמי לשור, דשור מזומן להזיק, אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להחק (לקמן כב:). דהא ברי הזיקא. מזומן היזקו והוי כשורו (שם). אפילו מסר לו שלהבת נמי פטור. ור' יוחנן לטעמיה דאמר אשו מעשו תליו, והכא תליו דחרש הן (שם).

מסורת הש"ס

א) לקמן כב: נט: [ע"ש], ב) [דברים ו], ג) [שמות כא], ד) יעב"ץ גרס אור, ה) יעב"ץ גרס אור,

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה עד. פי' כו' נ"ב ודעת ש"פ כפירש"י:

לעזי רש"י

טויילא"ש [טיגליי"ש]. צבת. שולא"ש [שולי"ן]. חבורה.

רבינו חננאל

שלשה כגון שהוספתה על הכסף חצי נמצאו דמי לולב ג' חצאי כסף שהוא כסף וחצי. או שליש מלגיו שהוא כסף ושליש כסף ועלתה בחיקו. ועבדינן לחומרא (ו) מלבר. במערבא אמרי עד שליש משלו כלומר מוזהר הוא להתנאות במצוה עד שליש מכאן ואילך אם מוסיף יתר על שליש מדה יתירה עושה כגון המפרנס עני ומוסיף לו יתר שנמצא חיננו ואין הקב"ה מקפח שכרו אלא משלם לו גמולו. משל הקב"ה שנאמר מלוה ה' חונן דל ופשוט הוא. ד"א מכאן ואילך משל הקב"ה שאם בא להדר המצוה ביתר משליש בדמיה [אינו חייב] כל זה מיגיעו שחייו (ז) קודמין להידור מצוה אבל אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו ובקש להדר המצוה ביותר משליש הרשות בידו. והמהדר המצוה משובח כדתנינן בנר חנוכה [שבת כא:] והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ובו': פירוש כל שחבתי בשמירתו הכשרתי וכו': ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי נזקו כיצד שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב מה שאין כן באש. ולר' יוחנן אפי' מסר לחרש שוטה וקטן שלהבת והזיקו פטור המוסר מאי טעמא צבתא דידהו גרים: פי' לנתורי. יסר העפר והקורוי ויפתח פי הבור: ת"ר חומר בשור [מבבור] שהשור משלם הכופר ול' של עבד נגמר דינו אסור בהנאה ודרכו לילך ולהזיק מה שאין כן בבור. חומר בבור [מבשור] שהבור תחילת עשייתו לנזק ומועד מתחילתו מה שאין כן בשור.

ו) עי' בגליו"ש וש"ע לו"ח סי' תרכ"ז שפקקו לקולא.
ז) עי' בגמוקי יוסף שפיכס כן.

מסורת הש"ס

מה שאין כן בשם. אם לא חייב הה שריפת אדם שהיה לו לברוח ואם כפות הוא המבעיר חייב מיתה וקס ליה בדרבה מייה כדמפרש לקמן בפרק הכונס לא לדיר (דף פא.): **וכין שאין ראוי.** לקמן מפרש לה. כל שור דקתני הכא בקרן קמיירי ולא בשן ורגל:

חומר בשור מבאש חומר באש שהשור חייב בשלשים של עבד נגמר דינו אסור בהנאה מסרו לחרש שוטה וקטן חייב מה שאין כן באש חומר באש מבשור שהאש מועדת מתחילתה מה שאין כן בשור חומר באש מבבור וחומר בבור מבאש חומר בבור מבאש שתחילת עשייתו לנזק מסרו לחרש שוטה וקטן חייב משא"כ באש [6] חומר באש מבבור שהאש דרכה לילך ולהזיק ומועדת לאכול בין דבר הראוי לה מה שאין כן בבור וליתני חומר בשור מבבור שהשור חייב בו את הכלים מה שאין כן בבור הא מני ר' יהודה היא [7] דמחייב על נזקי כלים בבור אי רבי יהודה אימא סיפא חומר באש מבבור שהאש דרכה לילך ולהזיק ומועד לאכול בין דבר הראוי לה ובין דבר שאינו ראוי לה מה שאין כן בבור דבר הראוי לה מאי נינהו עצים דבר שאין ראוי לה מאי נינהו כלים מה שאין כן בבור אי ר' יהודה הא אמרת מחייב היה ר' יהודה על נזקי כלים בבור אלא לעולם רבנן היא [8] ותנא ושייר מאי שייר דהאי שייר שייר טמון איבעית אימא לעולם ר' יהודה ודבר שאין ראוי לה לאו [9] לאתויי כלים אלא לאתויי ליחכה נירו וסכסכה אבניו מתקיף לה רב אשי ליתני חומר בשור מבבור שהשור [10] חייב בו שור פסולי המוקדשין [11] מה שאין כן בבור אי אמרת בשלמא רבנן היא איידי דשייר הך שייר נמי הך אלא אי אמרת ר' יהודה מאי שייר דהאי שייר שייר דש בנירו אי משום דש בנירו לאו שיורא הוא דהתנא שכן דרכו לילך ולהזיק: הכשרתי במקצת נזקו: תנו רבנן הכשרתי מקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו כיצד [12] החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה האחרון חייב [13] ודלא כרבי דתניא [14] החופר בור תשעה ובא אחר והשלימו לעשרה אחרון חייב רבי אומר אחר אחרון למיתה אחר שניהם לנזקין רב פפא אמר למיתה ודברי הכל איכא דאמרי לימא דלא כרבי אמר רב פפא למיתה ודברי הכל מתקיף לה רבי זירא ותו ליכא והא איכא [15] מסר שורו לחמשה בני אדם ופשע בו אחד מהן והזיק חייב היכי דמי אילימא דבלאו איהו לא הוה מינטר פשיטא דאיהו קעביד אלא דבלאו איהו נמי מינטר מאי קעביד מתקיף לה רב ששת והא איכא [16] מרבה בחבילה היכי דמי

אי

חומר בשור מבאש. הא דלא תני שהשור ב"ח משום דהוי בכלל מסרו לחש"ו דבהכי תני טעמא דפטור בחש:

שייר טמון. דפטור בחש ושור וגור חייב ופ"ה כגון בעט שור בשן מלא כלים ושברן וכן אם נפל בגור שן מלא תבואה חייב ולא דק דכל מילי דלאו בעלי חיים ממעטים מחמור דגור כמו כלים כדאמר [1] בסוף הפרה (דף מח:) גבי נפל לגור והבאים מימיו לאחר נפילה שהוא פטור משום דהוי שור גור ומים כלים:

ליחכה נירו וסכסכה אבניו. גבי דש בנירו פרש"י משא"כ בגור דלא שייך ביה היזק קרקע משמע דה"נ רולה לפרש כן משא"כ בגור דלא שייך ביה היזק יר ואבנים וקשה לפי' דאם כן היה יכול להזכיר כמה הזיקות שהאש עושה בדבר הקבוע שנשרף בימו ושאר דברים הקבועין אלא י"ל ליחכה נירו דחייב אף על פי שאין רגלות שנזיק אם יר ואבנים כלל מה שאין כן בגור דפטות מי' פטור ממיתה כיון דאין רגלות להמית בפטות מי':

שהשור חייב בו פסולי המוקדשין מה שאין כן בבור. כדדרשינן מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו [9] ולא"ת למה לי שור ולא אדם מיפוק ליה מוהמת יהיה לו מי שהמת שלו כדפטרינן שור פסולי המוקדשין [10] דמת אסור בהנאה דדרשינן גזירה שוה שם שם מעגלה ערופה בפרק אין מעמידין (ע"ז סט:) [9] ואי משום שהשער מותר כדאמרינן בפ"ק דערכין (דף ז.) ה"נ שער שור פסולי המוקדשין מותר כדאמרינן בבכורות פ"ג (דף כה.) ואפילו הכי כיון שעיקרו אסור משיב אין המת שלו וי"ל דוהמת יהיה לו משמעי בשור ולא ממעטי מייה אדם תדע מדפרין בפ' הפרה (לקמן נג.) ואיפוך אנא פירוש והמת יהיה לו דשור גדרוש למי שהמת שלו והיכי מלי למימר הכי והא בשור משלם כופר ואע"פ שאין המת שלו אלא על כרחך לא מיישינן בהכי כדפריסית דאשור קאי ובלאו הכי לא קשיא מידי למאי דפריסית לעיל דשור ולא אדם איצטריך לעבד ולגכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דהוא שרי בהנאה: **אחרון** חייב. גם אמזקן ולאשון פטור מכולם ובפ' הפרה (לקמן נא.) מפרש טעם דכתיב כי יכרה אחד ולא שנים לחיובי בתרא אחי ולא קמא דאמר קרא והמת יהיה לו הוא דקא עביד שיעור מיתה:

ותו ליכא. ולא"ת נהי נמי דאיכא טובא אטו כי רוכלא ליחסיב ולישיל וי"ל משום דדחיק לאוקמי מתני' דלא כרבי או כרב פפא ולמיתה והיה יכול להעמיד בנזקין ולא"ת ולוקמא כגון שלא היה בו הכל למיתה ולא

הכל לנזקין שהיה רוחבו יתר על עומקו ובא אחר וסייד וכייד דמודה רבי דהאחרון חייב בין למיתה בין לנזקין כדאמר רב פפא בפרק הפרה (לקמן דף נא.) וי"ל דאין זה מקצת נזקו דאחרון עבד הכל:

[10] **כגון פפא בר אבא.** מפרש רשב"ם דנקט פפא בר אבא לפי שלמתם בני אדם הוא שאול לכל הבא מאליו ליסב עליה כי סתם ספסל עשוי לכך והוי כמתה מחמת מלאכה אבל פפא בר אבא שהוא משונה וכבד משאר בני אדם סתמא אין שאול לו ולפי' ל"ל כגון פפא בר אבא אבולהו קאי מדקאמר בשמון דא"ל מי לאו אם הוה יתבינן פורתא וקיימין משמע דאם היה נשבר היו חייבין ומיהו לפי המסקנא דמשני דבהדי דקסמך עלייהו אין צריך לפרש [11] דחייב אלא אחרון בלבד ומתון כך פטר ארבעה בני אדם שישבו על ספסל אחד של אלמנה ושברוהו והר"ר עזריאל חייב לשלם ור"ת מפרש דנקט פפא בר אבא משום דקאמר במסקנא דכמו כגופו דמי ודוקא פפא בר אבא שהוא אדם כבד ומתון כבדו מונען לעמוד אבל שאר בני אדם שאין כבידין כל כך ואין שמיכתן מעכב מלעמוד אינהו נמי פשעו שלא עמדו וכולן חייבין ולפי זה צריך לומר דרב פפא עצמו בא לתרץ מה שהקשה ותו ליכא:

מאי

מסורת הש"ס

[6] לקמן מג: [ע"ש], [7] [לעיל ה: וש"כ], [8] [סוכה מד. וש"נ], [9] לקמן נא. [תוספתא פ"ו ע"ש], [10] [שמות כב], [11] [שמות כא], [12] ל"ל בפרק, [13] [עי' תוס' זמנים עא: ד"ה ובטריפה ותוס' מה עה. ד"ה שמא ותוספות עכלין ד. ד"ה נפשות], [14] שיך לע"ב, [15] עי' מהרש"ל,

רבינו חננאל

חומר בשור מבאש כו' עד מסר לחרש שוטה וקטן חייב מה שאין כן באש. חומר באש [מבשור] שהאש מועדת מתחילתה מה שאין כן בשור. חומר בבור מבאש שהבור תחלת עשייתו לנזק ומסרו לחרש שוטה וקטן חייב מה שאין כן באש. חומר באש [מבבור] שדרכה לילך ולהזיק ומועד לאכול בין דבר הראוי לה כגון עצים וכיוצא בהן ובין דבר שאין ראוי לה כגון כלים וכיוצא בהן מה שאין כן בבור וסתמא כרבנן דפטרי בנזקי כלים בבור והאי דלא תני שהשור חייב בו את הכלים מה שאין כן בבור שיירה כמו ששייר הטמון שחייב כן השור מה שאין כן באש. וזה מפורש בפרק הכונס צאן לדיר (דף סא:) משנה המדליק את הגדיש והיו בו כלים ר' יהודה אומר ישלם כל מה שבתוכו וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חטין כו' ושייר נמי חומר בשור שחייב בו שור פסולי המוקדשין מה שאין כן בבור עיקרו בפ' שור שנגח את הפרה (דף נג:) דגרסי' התם פסולי המוקדשין אדם ושור חייבין ובור פטור מאי טעמא אמר קרא והמת יהיה לו במי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו. הני הוו שיורא אבל דש בנירו לא הוי שיורא דשמעינן ליה מדקתני ודרכו לילך ולהזיק ודבריו פשוטין הן ולא הוצרכנו לכתבם בלשון קצרה אלא להיותם נוחים לעמוד בהן המפרש להיותם בידו כללות: **פיסקא** הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כו': ת"ר הכשרתי מקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו. פי' היה הבור חפור ט' טפחים והוספתי לו טפח נתחייבתי לשלם נזק כאלו אני חפרתי הבור כולו. וזהו כיצד זה החופר בור ט' כו' ודלא כרבי דתניא [החופר בור ט' טפחים ובא אחר והשלימו לי' טפחים האחרון חייב] רבי אומר אחר אחרון למיתה אחר שניהן לנזקין. ואוקמה ר' פפא למיתה ודברי הכל: פי' מרבה בחבילות מרבה חבילי עצים לחזק הדליקה ואקש"

עין משפט
נר מצוה

פט א מי"י פ"ח מהל' מזקי ממון הלכה ח סמג עשין טו:
צ ב מי"י פי"ב שם הלכה ח:
צא ג ד מי"י שם הלכה יב סמג עשין סח טור ש"ע מ"מ סי' תי סעיף טו:
צב ה מי"י פ"ד שם הלכה ז סמג עשין שם טוש"ע מ"מ סי' שלו סעיף ז:
צג ו מי"י פ"ו מהלכות חובל ומזיק הל' יד ועיין במ"מ מ"ש בזה סמג עשין ט טור ש"ע מ"מ סי' שפג סעיף ד:

גליון הש"ס

גמ' לאתויי כלים. עי' לעיל ה ע"ב תוס' ד"ה כי סדיא: תוס' ד"ה שהשור כו' וא"ת ל"ל. עי' תשובת מ"ל סי' קלו: **בא"ד** ואי משום וכו'. עי' זמנים דף עא ע"ב תוס' ד"ה וכטריפה:

מאי קעביד. כגולה שמעתין ל"ל מאי קעביד טפי מאחרייני וישלם כל אחד חלקו ואין לומר דליפטר דתניא פרק הפרה (לקמן נח.) אחד המוקק בור לי' ובא אחר והשלימו לעשרים ובא אחר והשלימו לשלשים כולם חייבין אע"ג דבלאו איהו הוה מתה מיהו זה לריך לתקדק וכי בשביל שהשלין אים עד בתוך אם גדולה יתחייב הא לא דמי אלא לאחד שחופר בור י' ובא אחר והשלימו לי"ח:

כולן פטורין. ויש לתמוה כדי להמית דבשאין בו כדי להמית אפילו לרבנן אחרון חייב כדמוכח בפ' כל הנסרפין (סנהדרין דף עח.):

ישלימנה. בעל הבור ישלם אין לדרוש ישלם ישלים אבל ישלמנה משמע שהבהמה עלמה ישלם וזה אי אפשר שכבר מתה לפיכך יש לדרוש ישלימנה:

לא ישלם. אע"ג דקרא בשומר שכר כתיב דפטור מאונסין מ"מ מדכתיב עד הטרפה לא ישלם יש ללמוד דהיכא דישלם לא ישלם כלום בשביל הטרפה עלמה:

הא משום דממילא כו'. כלומר מאחר מיגייהו לא אתיא אבל מתרוייהו אתיא במה הלד ולא אם להאריך ולדקדק בזה:

לא נצרכא אלא לפחת נבילה. אע"ג דבפ' המניח (לקמן לד.) אמרינן ליאשה בשעת העמדה בדין משום דקרנא דמורא קבירא בי' אתם משום דלא מתה ויש לו להמתין עד שתתרפא אבל הכא מיד היה לו למוכרה:

יביא

אי דבלאו איהו לא אזלא פשיטא אלא דבלאו איהו אזלא מאי קא עביד מתקיף לה רב פפא והא איכא הא דתניא [א]ה' שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחד וישב עליו ושברו האחרון חייב ואמר רב פפא כגון פפא בר אבא היכי דמי אילימא דבלאו איהו לא איתבר פשיטא אלא דבלאו איהו נמי איתבר מאי קעביד סוף סוף מתניתא היכא מתרצא לא צריכא דבלאו איהו הוי מיתבר בתרי שעי והשתא איתבר בחדא שעה [ב]דאמרי ליה אי לאו את הוי יתבינן טפי פורתא וקיימין [א] ולימא להו אי לאו אתון בדידי לא הוה מיתבר לא צריכא [ג]דבהדי דסמיך בהו תבר [ד] פשיטא מהו דתימא כחו לאו כגופו דמי [ה] קמ"ל דכחו כגופו דמי דכל היכא דגופו תבר כחו נמי תבר ותו ליכא והא איכא הא דתניא[ו] [ז]הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה ומת כולן פטורין רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו בקטלא לא קמיירי ואיבעית אימא בפלוגתא לא קמיירי ולא והא אוקימנן דלא כרבי דלא כר' וכרבנן מוקמינן כר' יהודה בן בתירא ולא כרבנן לא מוקמינן: חבתי בתשלומי נזקו: חבתי בנזקו לא קתני אלא בתשלומי נזקו תנינא להא דתנו רבנן [ח]תשלומי נזק [ט]שהבעלים מטפלין בנבילה מנא הני מילי אמר ר' אמי דאמר קרא [1]מכה נפש בהמה ישלמנה אל תקרי ישלמנה אלא ישלימנה רב כהנא אמר מהכא [2]אם טרף יטרף יביאהו עד הטרפה לא ישלם עד טרפה ישלם טרפה עצמה לא ישלם חזקיה אמר מהכא [3]והמת יהיה לו לניזק וכן תנא דבי חזקיה והמת יהיה לו לניזק אתה אומר לניזק או אינו אלא למזיק אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר אביי אי ס"ד נבילה דמזיק הויא ליכתוב רחמנא שור תחת השור ולישתוק והמת יהיה לו למה לי ש"מ לניזק וצריכא דאי כתב רחמנא מכה בהמה ישלמנה משום דלא שכיחא אבל טרפה דשכיחא אימא לא צריכא ואי אשמועינן טרפה משום דממילא אבל מכה בהמה דבידים אימא לא ואי אשמועינן הני תרתי הא משום דלא שכיחא והא משום דממילא אבל והמת יהיה לו דשכיחא ובידים אימא לא ואי אשמועינן המת יהיה לו משום דממונא קא מזיק אבל הכא דבגופא מזיק אימא לא צריכא א"ל רב כהנא [ט]לרב אלא טעמא דכתב רחמנא והמת יהיה לו הא לאו הכי הוה אמינא נבילה דמזיק הויא השתא אי אית ליה לדידיה כמה טריפות יהיב ליה דאמר מר [4]ישיב [י]לרבות שוה כסף ואפילו סובין דידיה מבעיא לא נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טרף יטרף יביאהו עד

[ו]אי דבלאו איהו לא אזלא פשיטא. כגון שהיו עסקיו רעים: **פשיטא.** אין זו הכשרתי במקלת נזקו אלא כל נזקו ולא דמי להשלים בור לעשרה דאע"ג דקי"ל בור ט' אלא עבדי מיתה ונזקין מיהא עבדי וסייע הראשון בהגרמת מיתתו ואינו צריכא למיתני דאחרון חייב: **מאי קעביד.** ואינו חייב כלום: **מרבה בחבילות.** שריבה חבילות זמורות בהדלקה של חבירו וקירבה ע"י החבילות לגדיש אחרים שהיה בדין שיהא הוא חייב ולא הראשון[ז]: **פשיטא.** ולמה הוה לן למיתנייה הרי הראשון לא סייע כלום דכל מה דשביק ליה מעמיא ואזיל אבל חופר בור תשעה רוב מיתתו הוא עושה אלא האחרון מקרבה: **כגון פפא בר אבא.** שהיה בעל בשר: **פשיטא.** דלא דמי לבור שהראשון גרם נזקין והרג חליו או רובו אלא משום הכי הוא דמפטר דאמר ליה אי לאו אתה הוה מחזיק ולא הוה מיית אבל אלו לא שברו כלום כל זמן שלא בא זה: **מתניתא.** דספסל: **היכא מיתברא.** הואיל ומותבת הכי אבל מוסר שורו ומרבה בחבילות לא מתניתא ניהו אלא מסברא הוי מקשי להו: **דבלאו איהו הוה מיתבר בתרי שעי.** ולהכי אצטריך למיתנייה לאשמועינן דאפי' הכי חייב ומיהו בהדי ההיא דחופר בור לא מצי למיתנייה דתהוי הך כהכשר במקלת נזקו דמתני' דהאי לא מקלת נזק הוא אלא כל נזק שהראשונים לא המתילו לשבון כי היכי דחופר בור ט' הזיקתו הבל חוס של ט' והבל חוס של י' הרגו: **ולימא להו אי לאו אתון בדידי.** לחוד לא הוה מיתבר ואתם כשיבתני היה לכם לעמוד ומדלא עמדתם אתם כמוני שבתתם וגבי משלים בור לעשרה ליכא לאקשויי הכי דמתי הוה ליה לקמא למיעבד: **לא צריכא דבהדי דסמיך עלייהו.** [ג] לעולם דבלאו איהו לא הוה מיתבר כלל ודקאמרת פשיטא לא צריכא דלא יסד עליו אלא עמד על רגליו ונסמך עליהם ואתא לאשמועינן דכחו כגופו דמי: **סמך בהו.** נסמך עליהם ולא יכלו לעמוד. ליישנא אחרינא דזגא מזגא גרסינן כדאמרינן בעלמא מזי למיזגא עליה (שבת דף מח.): **פטורין.** שאין ידוע על ידי מי נהרג: **שקירב מיתתו.** ופלוגתייהו דרבי יהודה בן בתירא ורבנן מפ' בסנהדרין בפרק אלו הן הנסרפין (דף עח.) ר' יהודה סבר כי יכה כל נפש אדם כתיב[ח] דמשמע כל דהו נפש ורבנן סברי כולה נפש משמע והיינו הכשרתי במקלת נזקו דומיא דחופר בור שהראשון חייב והאחרון הרג: **דלא כרבי וכרבנן מוקמינן.** דהלכה כרבים: **בנזקו לא קתני.** דליהוי משמע שישלם שור גמור מי והוא יטול את הנבילה: **אלא בתשלומי נזקו.** דמשמע השלמה שיטול ניזק את הנבילה וזה משלים לו מה שחסתמו מיתה: **תשלומי נזקו מלמד כו'.** לשון השלמה משלים לו לניזק: **הבעלים מטפלין בנבילה.** כלומר נוטלין את הנבילה: **ישלימנה.** משמע שישלם המותר: **יביאהו עד.** דרש השתא הכי אם טרוף יטרף השור בפשיעתו של שומר שכר דהאי קרא בשומר שכר כתיב כדאמרינן בהשואל (ב"מ דף נד:) פרשה שנייה נאמרה בשומר שכר יביאהו עד הטרפה ישלם כל ההיזק עד דמי הטרפה אבל דמי הטריפה עלמה לא ישלם דניזק מטפל וטורח בנבילה לאוכרה: **אי ס"ד נבילה דמזיק.** קרא מיניה דלא אצטריך להכי דפשיטא לן כיון דשלם שור תחת השור נבילה שלו היא: **לניזק.** שיטלנו בדמים ועליו ישלים המזיק: **מכה בהמה לא שכיחא.** שיהא אדם מזיק בהמה של חבירו לפיכך לא החמיר עליו הכתוב לטרוח במכירת הנבילה: **טריפה דממילא.** שהאבד טרפה והשומר לא נתכוון אמטו להכי חס רחמנא עליה דלא למיטרח בנבילה: **דבידים.** קא מזיק אימא על המזיק לטרוח בנבילה ומשלם הדמים קמ"ל: **והמת יהיה לו.** משמעי בשור נגח דשכיח ובידים הוא ממש ט)(שהשור) [ט]הוא מזיק) נתכוין להזיק: שומר שכר שפשע ונטרפה על ידי זאב כמזקי גופו חשיב ליה שהרי היה עליו לשומרה: **השתא אי הוו ליה טריפות.** הא דכתב למזיק כשיעור כל דמי נזקו הוה יהיב ליה בעל כרחיה דניזק דאמר מר יהיב לרבות כו' דידיה מיבעיא: **לא נצרכא.** הא דכתב קרא דניזק מטפל בנבילה: **אלא לפחת נבילה.** דהכי אמר רחמנא דמשעת מיתה קאי בבשומיה דניזק ואם הסריח ופחתה דמים משעת מיתה ועד שעת העמדה בדין פסידא דניזק הוא ומשלם ליה מזיק מה שהמזק הוי יתר על הדמים שהיתה נבילה שוה בשעת מיתה:

ופטור

צד א ב ג מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה טו סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפח:

צה ד מיי' פ"ד מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ו סמג לאוין קסג:

צו ה מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הלכה יג סמג עשין קמ טור ש"ע ח"מ סי' תג סעיף א:

צז ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

מוסף רש"י

הכוהו עשרה בני אדם כו' כולן פטורין. דנעיין שיכה כל נפש אדם, כל הנפש ואין כאן מכה כל הנפש, ופטורים ממיתה (לקמן כז.). **תשלומי** נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה. תנא דמתניתא דרש ליישנא דמתניתין דתנן מעלים תשלומי נזק במיטב הארץ ותנא עלה בברייתא דהאי דנקט תנא דמתני' תשלומי נזק ולא תנא משלם את הנזק, לאשמועינן אתא שהניזק נוטל את נבילתו ומעפל בה ומוכרה והמזיק משלים עליה מה שחייבתו תורה, אם חסר חלי ואם מועד הכל (כתובות מא.) שאמין לו הנבילה של בהמתו שמתה על ידי זה שהזיקה לו ועליה מוסיף ומשלם דמיהן (ב"מ צז.). **ישיב.** כאן יביא לנבילו, דהוה ליה למיתני בעל הבור ישלם כאן לנבילו, יביא דכתב רחמנא למה לי, הואיל וכבר כתיב ישלם, לרבות כל הבעות (לעיל ז.).

רבינו חננאל

וכי אין מכשיר מקצת נזק וחייב בכל אלא זה ותתניא חמשה שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחר וישב עמהן ושברו אחרון חייב. ואתינן לדחויה כדדחינן מסר שורו לה' בני אדם ומרבה בחבילות ואוקימנא דוגא מיזגא ובלא איהו לא מיתבר מהו דתימא כחו לאו כגופו דמי קמ"ל. אוקימנא להא דת"ר הכשרתי מקצת נזקו כו' כרבנן ודלא כרבי ואקשי' והתניא הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה [ומת] פטורין ר' יהודה בן בתירא אומר אחרון שקירב מיתתו [חייב] הנה ר"י בן בתירא סבר המכשיר במקצת נזק חייב בכולו נוקמיה לדידיה ומפרקינן דחינן לה מיחידאה ומוקמינן לה כרבים שפיר אבל לדחויה מרבנן ולוקמה כר' יהודה בן בתירא דהוא יחיד לא: פיס' חבתי בתשלומי נזקו. דייקינן ממתני' שאינו חייב בכל הנזק אלא בתשלומו כגון הא דתניא תשלומי נזק מלמד שהבעלין מטפלין בנבילה ואפקה ר' אמי ממכה [נפש] בהמה ישלמנה דדריש ביה ישלימנה. רב כהנא מפיק לה מהא הטרפה לא ישלם כלומר מה שהיתה שוה עד שנעשית טרפה לא

תורה אור השלם

1. וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ: ויקרא כד יח
2. אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם: שמות כב יב
3. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לו
4. בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

גליון הש"ם

גמרא קס"ל דכחו כגופו. לקמן דף יז ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ולימא להו אי לאו אתון בדידי לא הוה מיתבר). תפ"מ וע"ב הרמב"ם ל"ג ולימא עד ל"ל: [ב] שם פשיטא. ע"ב הרמב"ם ל"ג כאן אלא קודם ל"ל. (ועי' בהגר"א סימן שפא): [ג] רש"י ד"ה לא צריכא כו' לעולם כו' ע"ב רש"י ופרש דקושית ולימא כו' קאי גם אדישא דלא דבלאו איהו לא מיתבר כלל דאי אדסמיך ליה מאי קאמר דבהדי כו' מבר כו' קמ"ל כו' ל"ל כלל אף שנשבר על ידם לבד ובתרתי שעי. אבל אי קאי אדישא ע"כ צריך שביתתו גם כן וקמ"ל דאף שביבר בסמיכה ח"ש פשיטא מהו דתימא כו' וח"ש רש"י לעולם כו' ודקאמרת כו' והוא תירוץ על קושיא שניה פשיטא ועל קושיא הראשונה ולימא תירץ רש"י בד"ה סמך כו'. אבל הטור פי' דקאי רק אדסמיך לא צריכא דבלאו כו':

רבינו חננאל (המשך)

ישלם ט) רב חזקיה אמר והמת יהיה לו לניזק. וכן תנא דבי חזקיה. ואסיקנא אי סלקא דעתך נבילה דמזיק הוי ליכתוב רחמנא שלם ישלם שור תחת השור ולישתוק והמת יהיה לו למה לי ש"מ לניזק. נימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טרף יטרף

ט) אולי ל"ל עד שנעשית טרפה ישלם טרפה עצמה לא ישלם.

ח) נקמן כו: סנהדרין עח., ב) [מוספסי ס"ח], ג) [לקמן טו. נג:], ד) נ"ל לרבא וכן הוא בתוס'י ועי' נ"מ, ה) [נעיל ז. וש"נ], ו) שיין לע"ח, ז) ע"כ שיין לע"ח, ח) [וקקל כד], ט) רש"ל מ"ז.

יביא עדים שנטרפה באונס ופטור שאול אומר יביא עדודה לב"ד מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר פחת נבילה דניזק הוי ומר סבר דמזיק הוי לא דב"ע דניזק והכא בטורח נבילה קמיפלגי והתניא אחרים אומרים [א]מניין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו ת"ל [1]כסף ישיב לבעליו והמת אמר ליה אביי לרבא האי טורח נבילה ה"ד אילימא דבבירא שויא זוזא ואגודא שויא ארבע כי טרח בדנפשיה טרח א"ל לא צריכא דבבירא שויא זוזא ואגודא נמי שויא זוזא ומי איכא כה"ג אין דהא אמרי אינשי כשורא במתא בזוזא כשורא בדברא בזוזא [ב]אמר שמואל אין שמין [2]לא לגנב [3]ולא לגזלן אלא לנזקין ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי איבעיא להו ה"ק אף לשואל שמין ואבא מודה לי או דלמא ה"ק ואני אומר אף לשואל אין שמין ואבא מודה לי ת"ש [ג]דההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה תברה אתא לקמיה דרב א"ל זיל שלים ליה נרגא מעליא ש"מ אין שמין אדרבה מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי [ד]ושתיק ש"מ שמין איתמר אמר עולא א"ר אלעזר [ה]שמין לגנב ולגזלן רב פפי אמר אין שמין והלכתא אין שמין לא לגנב ולא לגזלן [ו]אבל לשואל שמין כדרב כהנא ורב אסי ואמר עולא א"ר אלעזר שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני [ז]מונין לה מן הראשון א"ל רבא מה דעתך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מטהרת לה מראשון אלא אמר רבא [ח]לחוש חוששת מימנא לא ממניא אלא לשני מאי קמ"ל [ט] דאין מקצת שליא בלא ולד תנינא [י]שליא שיצתה מקצתה [יא]אסורה באכילה סימן ולד באשה סימן ולד בבהמה אי ממתני' הוה אמינא דיש

ופטור. דשומר שכר פטור בשונסין כדכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם (שמות כב:) **יביא עדודה.** נבילה: **לב"ד.** לשומה כמה היא שוה וכי משמע קרא (בראשית מט) בנקר יאכל עד דהיינו שלב כדמתרגמינן עדלה. מפי מורי: **מאי לאו בהא קמיפלגי. דבשונסין הא ודאי לא פליג אבא שאול למימר דאפי' נטרפה בשונס יהא חייב דאין שומר שכר חייב בשונסין אלא ה"ק אם נטרפה בפשיעה שיהא בר תשלומין יביא עדודה ויוסיף מדיתו על הדמים שהיא שוה בשעת מיתה דאי משום דמיס דהשתא לא איצטריך דהשתא אי אית ליה נבילות אחרינתא יהיב ליה כל שכן הא אלא לפחת נבילה אתא וה"ק דלא מפיק ליה להך דרשה סבר פחת נבילה דמזיק הוי הלכך לא מצי לאוקמי לקרא להך דרשה דאי משום דמיס דהשתא לא איצטריך דהא תניא יביא לרבות שוה כסף: **בטורח נבילה.** להביאה ממקום שתתה שם [1](למקום שהיתה שם) אבא שאול סבר על המזיק הוא: **והתניא.** בריתומתא: **כסף ישיב לבעליו והמת.** משמע שאף המת ישיב לבעליו: **ואגודא.** שפת הכור: **בדנפשיה קא טרח.** וריוח דנפשיה קא עביד דשייס ליה לניחא בדמי יתירי ולמה לי קרא דוהמת: **כשורא.** קורה: **בדברא.** בשדה ואע"ג שמחוסר הבאה לעיר נמכר בזוז: **אמר שמואל.** מנהג דיינין הוא שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אינו אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר גנב הפחת אלא יאכלם בהמה וכלים מעולים והשברים שלו: **אלא לנזקין.** שמין כדכתיב והמת יהיה לו: **ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי.** רב: **אף לשואל שמין.** ולניזקין קאי: **או דלמא אף לשואל אין שמין.** והאי אף אלגנב וגזלן קאי: **מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי.** בנבא מציעא בפ' השואל (דף לו:): **שליא שיצתה כו'.** דקי"ל המפלת שליא יושבת עליה ימי טומאה וימי טהרה שאין שליא בלא ולד אלא שנמות בתוכה [ב] **מונין לה מן הראשון.** דמיום ראשון שנעשה בראשון משעת יציאת שליא: **דקא מטהרת לה מראשון.** שהרי אפילו י"ד של נקבה עם יום הראשון ודמים שתראה ביום ט"ו טהורין דהיינו קולא דאי הויא מנייא משני לא חיילא ימי טהרה עד למחר: **חוששת.** לטמא טהרות שנגע בראשון: **מימנא לא ממניא.** שבועיים דנקבה אלא משני: **מאי קמ"ל.** עולא דאמר חוששת: **דאין מקצת שליא בלא ולד.** ומש"ה חוששת שמא רוב מיתות הולד יצא באותו מקצת ומכי נפק רוב הוי ליה כילוד כדאמרינן במסכת נדה (דף מח.) יצא מאותן או מסורם עד שיצא רובו ומימנא ודאי לא מנייא בראשון דשמא לא נפק רובא עד שני דאי יש מקצת שליא בלא ולד לא הוה חייבינן לטמא טהרות דכולי האי לא חייבינן דיימא תרי חומרי דלמא נפקא ורוב נפקא: **שליא.** של בהמה: **שיצאה מקצתה.** קודם שחיטת הבהמה: **אסורה.** כולה ואע"פ שאין בה ולד: ה"ג **סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה.** כלומר מפני שהשליא סימן ולד בין באשה בין בבהמה שאין שליא בלא ולד אלא שנמות וחייבינן שמא באותו מקצת שיצא קודם שחיטה היה רובו של עובר וקיימא לן [ג] יצא רובו ה"ז כילוד ואינו נאסר באכילה כשאין קשורה בה כדאמרינן בהמפלת (נדה דף כו:) דלא אמרינן תולין את השליא בולד אלא בשליא הבאה אחר הולד ועוד י"ל דהתם אסרי בס"ס גזירה מקצת אמו כולה כדאמרינן בשמעתין: **בסימן** ולד **באשה** [כך] סימן ולד בבהמה. ואע"ת ואמאי תולה בהמה באשה ומתני' לא מיירי אלא בבהמה ויש לומר משום דבאשה פשוט לו יותר מבבהמה דהרי שפיר שהוא סימן ולד באשה אלא בבהמה כדתנן בהלוקח (בכורות דף יט:) סימן ולד בבהמה שליא ובאשה שפיר ושליא:

גזירה

תנינא בפ' בהמה שהיא מקשה לילד שליא שיצאת מקצתה

מסורת הש"ס

א) נקמן נד., ב"מ לו.; ב) [עי' תוס' ב"ב סב. ד"ה ומודה], ד) [עי' תוספות לקמן קמ. ד"ה מה. ותוס' ב"מ לו: לז. ד"ה זיל], ה) חולין קמ. עז., ו) [רש"ל מ"ז], ז) [נדה כד:], ח) [פס כו.], ט) [עי' בכורות מו:], י) פ"א דאהלות. רש"ל, כ) [פ' אמור פ' קיח], ל) [ועי' תוס' ב"מ לו: ד"ה זיל גיס],

תורה אור השלם

1. בְּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ: שמות כא לד

גליון הש"ם

גמ' דאין מקצת שליא בלא ולד. עיין נדה יח ע"ב תוס' ד"ה שליא בנית:

מוסף רש"י

אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין. דלמקרן הוא דשמין את הנבילה לניחא ומוסיף עליה מזיק עד שמשלים לו נזקו, אבל גנב וגזלן שגנבו בהמה ומתה או כחשה, אין שמין את הנבילה אלא שלהם תהא והם ישלמו בהמה מעליא (לקמן צז.). **תברה.** נפשיעה (ב"מ צז:). **דינא הכי.** שישלם לו כלי עשוי ומתוקן, והמגן גבי ניזקין תשלומי נזק מלמד שהבעלים מעפלין בנבילה, ששמין לו הנבילה של בהמתו שמתה ע"י זה שהיקה לו ועליה מוסיף ומשלם למיהן, הכי נמי יטומו לו שברי הראשון ועליהן ישלם דמיו חה יקר ויטורת ויקנה לו כלי אחר (שם צז.). **שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה.** אפילו מה שהיה בפנים בשעת שחיטה, לפי שהשליא סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה, ואיתיבין דלמא בההיא מקצת דנפיק יצא הראשון והוי כילוד הלכך טולה אסורה דשדינן לה בתר ראשון (חולין סח.).

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"ז מהל' גזקי ממון הל' יג סמג עשין קמ טור ש"ע מ"מ סימן תג סעיף ג:

צו ב מיי' פ"ל מהל' גניבה הל' טו ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין עא טור ש"ע מ"מ סי' שנד סעיף ה:

קז ג מיי' פ"ב מהלכות גזלה ואבידה הלכה טו סמג עשין סט טוש"ע מ"מ סי' שסב סעיף יג:

קא ד מיי' פ"ל מהל' שאלה ופקדון הלכה ג סמג עשין לב טוש"ע מ"מ סי' שדמ סעיף ב:

קב ה ו מיי' פ"י מהל' איסורי ביאה הלכה טו סמג לאוין קיח ועשין רמג טור ש"ע י"ד סי' קלד סעיף ו:

קג ז מיי' פ"ה מהלכות מלכלות אסורות הל' יג סמג לאוין קלו:

רבינו חננאל

יביאהו עד יביא עדים שנטרפה באונס ופטור אבא שאול אומר יביאהו עד יביא עדודה לבית דין פי' יביא הנבילה בב"ד לשומה לניזק בתשלומין ש"מ דכל מה שפחתה הנבלה בין מיתה לתשלומין על המזיק. ות"ק חולק ואמר פחת הנבילה לניזק ונדחת האי סברא ואוקמוה כולי עלמא פחת נבילה דניזק הוי ובטורח נבילה פליגי. ת"ק סבר טורח נבילה דניזק ואבא שאול סבר על המזיק להישרה ולהביאו. והתניא אחרים אומרים מניין שעל בעל הבור להעלות שור מבורו כו' וקיימא הא דאחרים כאבא שאול. ואוקימנא דבבירא שויא זוזא [ואגודא נמי שויא זוזא] וכדאמרי אינשי כשורא במתא בזוזא ובדברא בזוזא. אמר [שמואל] אין שמין לא לגנב כו' פי' כגון שגנב ראובן משמעון כלי או גזל ושברו או בעלי חיים ומתו או נשברו אין שמין השבר וממלא לו הדמים שהיה שוה מקודם שבירתו אלא משלם לו כלי כעין הכלי שגנב או גזל וכן בהמה והשבורה נוטלו הגנב או הגזלן ואסיקנא כי הא דגרסי' בפרק השואל פרה מחבירו דההוא דשאיל נרגא מחבריה תבריה אתא לקמיה דרב אמר ליה שלים ליה נרגא מעליא אמר ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי ושתיק ש"מ שמין. והלכתא אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לשואל. כיון שהזכיר שמועות דעולא משלימם. אמר עולא אמר ר' אלעזר שליא שיצאת מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני מונין לה מן הראשון פי' ד' ימי טומאה לזכר וי"ד לנקבה מונין מן היום הראשון ואקשי עליה האי חומרא קולא הוא דקא חשבת [לה] ליולדת מיום ראשון והיא לא ילדה אלא בשני ותטהרנה בח' שהוא ד' ליום ב' ועדיין טמאה היא היום כולו. ופריק רבא לחוש לטומאה חוששת אבל למנות ד' לזכר וי"ד לנקבה משני מונין. ומה בא עולא להודיענו דאין מקצת שליא בלא ולד

פג.) אין רואה הא יש [1]רואה יביא עדים שנטרפה ופטור דמשמעות דורשין מיכא ביייהו: **יביא** ארורה לב"ד. פי' שמתה בלא ברכה ואית דגרס עדורה כמו אחת מהנה לא נעדרה (ישעיה לד) ובקונטרס גרים עדודה כמו יאכל עד:

בשאלתות דרב אחאי [2] גרי' אמר שמואל אמר לי אבא ולא כפ"ה דפירש דמנהג דיינין כך הוא:

אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. פ"ה אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר הגנב הפחת אלא ישלם בהמה שלימה וכלים מעולים והשברים שלו ואע"ג דקיימא לן ישיב לרבות שוה כסף ככסף ואפי' סובין גנב וגזלן שאני משום דכתיב אשר גזל כעין שגזל הלכך צריך להחזיר הגזילה או דמיה ולא סובין וכן משמע בירושלמי מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן מ"ר אבא בר ממל חייס שמים ישלם ולא מתים עד כדון גניבה גזילה מנין מ"ר אבא בר ממל והשיב הגזלה אשר גזל כאשר גזל והיינו טעמא דגנב וגזלן קנו מיד כשהוציאו מרשות בעלים אבל מזיק לא נתחייב אלא כמו שהזיק וה"ט דמ"ד אף לשואל כיון דחייב באונסין נמצא שקנאו משעה שהוציא מיד הבעלים והדמים הוא דנתחייב כמו גנב וגזלן [3]:

דקא מטהרת לה מראשון. פירוש שמופרת י"ד של נקבה מראשון והדמים שתראה בט"ו יהיו טהורין וא"ת ואמאי לא יהיו טהורים דלמא ביום ראשון יצא ראשו או רובו ואפי' לא יצא דלמא הוא זכר וי"ל דלא מצי למיסרי מספק ספיקא דהוו תרי קולי דשתרי אהדדי שאם תראה יום מ"א תשתרי נמי מספק ספיקא דשמא לא יצא רובו ביום ראשון ואפי' יצא רוב דלמא נקבה היא והשתא בתחילה התירו משום דשמא זכר השתא נתירו משום שמא נקבה הרי ממה נפשך נעשה איסור וכה"ג תנן בהמפלת (נדה כט.) תשב לזכר ולנקבה ולנדה אע"ג דכל איסור באפי נפשיה הוי ספק ספיקא: **דאין** מקצת שליא בלא ולד. וא"ת לר"א דאמר חוששין משום דאין מקצת שליא בלא ולד אבל אם היה מקצת שליא בלא ולד לא היתה חוששת ה"ד אי ברה"ר אפי' בחד ספיקא מטהרי' ואי ברה"י אפי' בספק ספיקא נמי טמא דהא תנן (טהרות פ"ו מ"ד) כל ספיקות שאתה יכול להרבות ברה"י אפי' ספק ספיקא טמא וי"ל דשמעתין מיירי לענין לאוסרה לבעלה:

שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה. פי' לאסורה אפי' מה שבפנים דשמא באותו מקצת שיצא יצא ראשו של ולד והוי כולו כילוד ולא קרינן ביה כל בהמה תאכלו דאם יש מקצת שליא בלא ולד היה לנו להתיר מטעם ס"ס מימה דסוגיא דהכא מוכח דשרי ר' אלעזר בשליא שיצאה מקצתה אי הוי ס"ס באכילה ובסוף בהמה המקשה (חולין עז:) משמע דאפילו בס"ס אסר רבי אלעזר דעל הך משנה דשליא שיצאה מקצתה קאמר ר' אלעזר לא שנו אלא בשאינו קשורה בולד אבל קשורה בולד אין חוששין לולד אחר ובשאין קשורה ע"כ לא הוי אלא ס"ס כדקתני בברייתא דקתני התם שמא נימוח שפיר של שליא כו' וא"כ בשאין קשורה תשתרי דשמא אין שם ולד אחר ואפי' יש שם ולד אחר שמא לא יצא רובו וי"ל בריתא דקתני התם שמא כו' מיירי בשליא של אחר הולד ור' אלעזר מיירי בשליא שקודם הולד דודאי יש שם ולד אחר

יביא עדים שנטרפה באונס. ואיסי דורש בפרק האומנין (ב"מ פג.) אין רואה הא יש [1]רואה יביא עדים שנטרפה ופטור דמשמעות דורשין מיכא ביייהו: **יביא** ארורה לב"ד. פי' שמתה בלא ברכה ואית דגרס עדורה כמו אחת מהנה לא נעדרה (ישעיה לד) ובקונטרס גרים עדודה כמו יאכל עד:

בשאלתות דרב אחאי [2] גרי' אמר שמואל אמר לי אבא ולא כפ"ה דפירש דמנהג דיינין כך הוא:

אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. פ"ה אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר הגנב הפחת אלא ישלם בהמה שלימה וכלים מעולים והשברים שלו ואע"ג דקיימא לן ישיב לרבות שוה כסף ככסף ואפי' סובין גנב וגזלן שאני משום דכתיב אשר גזל כעין שגזל הלכך צריך להחזיר הגזילה או דמיה ולא סובין וכן משמע בירושלמי מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן מ"ר אבא בר ממל חייס שמים ישלם ולא מתים עד כדון גניבה גזילה מנין מ"ר אבא בר ממל והשיב הגזלה אשר גזל כאשר גזל והיינו טעמא דגנב וגזלן קנו מיד כשהוציאו מרשות בעלים אבל מזיק לא נתחייב אלא כמו שהזיק וה"ט דמ"ד אף לשואל כיון דחייב באונסין נמצא שקנאו משעה שהוציא מיד הבעלים והדמים הוא דנתחייב כמו גנב וגזלן [3]:

דקא מטהרת לה מראשון. פירוש שמופרת י"ד של נקבה בט"ו יהיו טהורין וא"ת ואמאי לא יהיו טהורים דלמא ביום ראשון יצא ראשו או רובו ואפי' לא יצא דלמא הוא זכר וי"ל דלא מצי למיסרי מספק ספיקא דהוו תרי קולי דשתרי אהדדי שאם תראה יום מ"א תשתרי נמי מספק ספיקא דשמא לא יצא רובו ביום ראשון ואפי' יצא רוב דלמא נקבה היא והשתא בתחילה התירו משום דשמא זכר השתא נתירו משום שמא נקבה הרי ממה נפשך נעשה איסור וכה"ג תנן בהמפלת (נדה כט.) תשב לזכר ולנקבה ולנדה אע"ג דכל איסור באפי נפשיה הוי ספק ספיקא: **דאין** מקצת שליא בלא ולד. וא"ת לר"א דאמר חוששין משום דאין מקצת שליא בלא ולד אבל אם היה מקצת שליא בלא ולד לא היתה חוששת ה"ד אי ברה"ר אפי' בחד ספיקא מטהרי' ואי ברה"י אפי' בספק ספיקא נמי טמא דהא תנן (טהרות פ"ו מ"ד) כל ספיקות שאתה יכול להרבות ברה"י אפי' ספק ספיקא טמא וי"ל דשמעתין מיירי לענין לאוסרה לבעלה:

שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה. פי' לאסורה אפי' מה שבפנים דשמא באותו מקצת שיצא יצא ראשו של ולד והוי כולו כילוד ולא קרינן ביה כל בהמה תאכלו דאם יש מקצת שליא בלא ולד היה לנו להתיר מטעם ס"ס מימה דסוגיא דהכא מוכח דשרי ר' אלעזר בשליא שיצאה מקצתה אי הוי ס"ס באכילה ובסוף בהמה המקשה (חולין עז:) משמע דאפילו בס"ס אסר רבי אלעזר דעל הך משנה דשליא שיצאה מקצתה קאמר ר' אלעזר לא שנו אלא בשאינו קשורה בולד אבל קשורה בולד אין חוששין לולד אחר ובשאין קשורה ע"כ לא הוי אלא ס"ס כדקתני בברייתא דקתני התם שמא נימוח שפיר של שליא כו' וא"כ בשאין קשורה תשתרי דשמא אין שם ולד אחר ואפי' יש שם ולד אחר שמא לא יצא רובו וי"ל בריתא דקתני התם שמא כו' מיירי בשליא של אחר הולד ור' אלעזר מיירי בשליא שקודם הולד דודאי יש שם ולד אחר